

TELEGRAFULU ROMANU.

Telegrafulu este de două ori pe săptămână: Duminică și Joi. — Prenumeratiunea se face în Săbiu la expeditorii foiei, pe afară la c. r. poste cu bani gați prin scrisori franceze, adresate către expeditorii. Pretul prenumeratiunii pentru Săbiu este pe an 7 fl. v. n. ar pe o jumătate de an 3 fl. 50. Pen-

Nr. 100.

ANULU XXIII.

Săbiu 18/30 Decembre 1875.

Tru celelalte părți ale Transilvaniei și pentru provinciile din Maramureș pe un an sau 8 lei, iar pe o jumătate de an 4 fl. v. n. Pentru princip. și țări străine pe an 12 1/2, an 6 fl. Inseratele se plătesc pentru întâia dată cu 7 cr. și pentru a doua dată cu 6 1/2, cr. și pentru a treia repetiție cu 3 1/2, cr. v. n.

Nr. 2672/Scol.

Circulariu

cătra toate inspectoratele districtuale școlare din întreaga arhiepiscopie.

Conformu înaltului emis alu Escelentiei Sele domnului ministru reg. ung. de culte și instrucțiune publică, se aduce la cunoștință inspectoratelor districtuale școlare din întreaga arhiepiscopie, ca învețiatoriului ambulant Alesandru Lukatsy fu denumită de înaltul ministru reg. ung. de agricultură, comerț și industrie de comisariu ministerial pentru promovarea afacerilor privitoare la școlile de pomaritu.

Totu odată se face de strensă datorința tuturor organelor școlare, ca în casu de provocare, și între limitele legale, se nu întrelase a da menționatului comisariu ministerial ori ce deslășire în privința școlilor noastre de pomaritu, precum și generalmente totu sucursulu putinciosu, în împlinirea misiunii sele atâtu de salutară pentru binele publicu.

Săbiu din ședința consistoriului arhiepiscopescu că senatu școlasiu ținută în 13 Decembre 1875.

Pentru Escelentia Sea dlu Archiepiscopu și Metropolitu.

Nicolau Pope'a m/p.

Archimandritu și Vicariu arhiepiscopescu.

Revis'ta politica.

De unu tempu încôce este *Schmerling* la ordinea dilei. Nu este vorb'a că dora *Schmerling* are sa vina iera la putere, ci ca elu într'o sera, acum de curendu, fiindu la o petrecere a rostitu o cuvântare s'eu toastu și a fostu întemplanu cu alte toaste. *Schmerling* ministrulu de odinioară n'a defășuratu dora vre-unu programu pentru viitoriu; din contra, fiindu eră între publicisti, a recunoscutu ca acum scie care este puterea preseii. Din tota întemplanu, carea a facutu atâta șgomotu, ni s'aru pare că cuvintele unui deputatu cislaitanu Dr. *Kopp*, carele a încheiatu unu toastu cu cuvintele: „sa trăiesca ministrulu *Schmerling*“ au fostu cari au produsu sensatiunea, cu tôte ca și aceste se esplică în urma, ca oratorulu întielesese pre fostulu, nu inse pre fiitorulu ministru. Multi voru fi crediutu dimpreună cu noi cându au cetitu mai întâiu raportele locale despre cele petrecute, ca aceste au trecut pentru totu-déun'a în domeniulu eternității. Dora nu trecu nici 24 ore și din cuvântarea lui *Schmerling* se începura deductiuni multe și momentușe, deductiuni, ca în Austro-Ungari'a suntu agitatiuni pentru formarea unoru partide noue politice și ca Austri'a ierăsi tinde a se pune în fruntea Germaniei. În sensulu acest'a din urma au alarmatu lumea foile guvernamentale din Berlinu. Viforulu provocatu și nutritu astfelu inca nu s'a asediatu, elu și continua echulu seu în press'a din ambe capitalele imperiului nostru.

Miscările din *Erzegovina* începura a incomodă imperiulu nostru totu mai tare. După „N. fr. Pr.“ în confiniulu militariu de mai înainte se simte foarte tare simpatia pentru consăngeni din *Bosnia* și *Erzegovina*. Unii voru sa scie ca comisariulu *Ujfalussy* destinat pentru comitatulu Severinului este

destinat pentru de a suprima simpatie de acolo pentru insurgenti; alții inse susțienu ca comisariulu are numai sa alunge parerile contrarie statului și simțimintele pentru deputatulu *Traianu Doda*.

Cestiunea orientala se desvolta astadi pe două căi diverse. Pre calea diplomatiei europene și pre cea a reformelor din partea sultanului. Și un'a și alt'a e până acum problematică. Cea dintâiu pentru modulu celu greoiu cu care deslășă diplomati'a tôte cestiunile, și cea din urma pentru opusetiunea ce se pregătesce reformelor sultanului din partea musulmanilor.

Insurectiunea în *Bosnia* și *Erzegovina* a raportatu și în dilele din urma victorii asupra turcilor.

Consistoriulu metropolitanu din 1875.

I.

În 23—25 Oct. 4—6 Nov. a. c. s'au ținutu acestu consistoriu în ședința metropolitană.

Știu că publiculu bisericeii noastre cu sete au așteptatu, a audă ce-va despre activitatea acestui foru supremu bisericescu, creatu prin stat. org. Așteptarea acest'a se justifică cu atâtu mai multu, cu câtu acestu foru este o instituțiune nouă în biserica noastră și construata din unu aparatu asiă de greu încâtu elu pré rar se pôte întruni, spre scopulu activității și alu chiamărei sele. Elu este compus din barbati din 3 provincii bisericesci, are și elu 3 senate, în fia-care senatu suntu reprezentate tôte eparchiile, salarii nu suntu pentruca bisericele suntu șerace.

De aci se pôte cunoșce nepracticabilitatea acestui foru — de ocamdata — încâtu acel'a este chiamatu în judiciu a judeca și a decide finalmente causele apelate.

Despre cualificațiunea membrilor a vorbi (spre a completă materi'a) aru duce prea departe. De altmintea la compunerea forurilor nou constituite în biserica noastră nu s'au prea cautat până acum cualificațiunea.

Ajunge ceea ce șcimă ca între membrii consistoriului metr. afara de episcopi, se afla presbiteri dela sate și orășe, mai cu sêma de pretempulu școlii vechi, se afla neguțiatori, jurnalisti advocati — barbati demni de totu respectulu. Încâtu și în ce mesura se afla poteri *juridice* și canonisti în acelu consistoriu se va vedé din tractatele ce voru urmă.

Lumea civilizata și ajunsa la culmea culturai moderne s'a indatinatu, a se ocupă de afacerile, conclusele și decisiunile corporatiunilor și forurilor în statu și a tractă în publicu despre acelea, a le supune inca și sub critică opiniunilor publice. Nu voru fi multi, cari se nu țienă această datina foarte salutară, pentruca ea produce progresu și îndreptare.

Acăsta datina, de a recurge la forulu opiniunilor publice, în biserica noastră nu numai ca nu este necunoscută, ci tocmai în ea recunoscută și înscăpută; căci constituirea bisericeii noastre este basată pre *sinodalitate*, în care forma se tractăza tôte trebile bis.; și apelatiile se admitu până la celu mai mare sinodu, care negresitu au suplinitu pe forulu opiniunilor publice, baramu alu provinciei, din carea s'au constituitu.

Ore-care canonu apriatu reco-

mândă fetielor bis., ca deca dela forulu lor se apelăza la altu foru mai naltu, sa nu se supere (Can. 15 Sin. dela Cartagena).

Deci nu mi se va luă în nume de reu, cându și noi ne vomu servi de foruri mai nalte și în fine de forulu opiniunilor publice fatia de tinerulu foru supremu alu nostru; și concedem și altor'a a ne critică și a ne îndreptă parerile noastre, încâtu voru fi gresite.

Despre consistoriulu metropolitanu din 1873 amu scrisu în „Tel. Rom.“ fără ai puté aretă deplina multamire. Cu consistoriulu din 1875 s'au schimbatu încâtu-va lucrulu, nu dora în persône, căci mai totu acelea au fostu; ci în cause resp. obiecte. Este dar de interesu, și acea sa vedem, ce progrese au facutu consistoriulu nostru metr. dela 1873 până la 1875, și încâtu se deosebescu unulu de altulu. —

Amu așteptatu, ca din partea consistoriului insusi sa se publice conclusele aduse aci. De ore-ce acest'a nu s'au facutu, trebuie sa me restringu la unele casuri mai importante, cari dejă suntu cunoscute, și după natur'a loru nici ca potéu remané necunoscute.

Consistoriulu metrop. s'au ocupatu în vr'o trei dile, de cestiuni de principiu, și numai în ultim'a diua au ajunsu a decide causele aci apelate. Se fiu escusatu, deca dintre obiectele aceste de principiu culegu numai unele de natura juridică (mai tardiu și administrativă), cari se cuviniu a fi știute și cunoscute tuturor'a, că se nu cadu în ispita, de a fi suspitionatu de neobiectivu și partisanu. —

Între principii s'au slevatu întrebarea: ca în casuri de delict și crime comise de cătra unu membru alu unui consistoriu, s'aru poté delegă altu consistoriu spre cercetare și judecare; s'eu se largimă întrebarea, ca în casuri de delict comise de cătra o persôna eclesiastică din o eparchie s'aru poté delegă unu foru din alta eparchie? și cine se delege?

S'au decisu în principiu ca se pôte face delegatiunea din partea consistoriului metrop. Decisiunea au urmatu în consistoriulu metrop. plenariu. Obiectulu este nedisputaveru de natura curatu juridică.

Cum și de unde au aparutu această cestiune de delegatiune, că un'a din cele mai eminente întrebări în consistoriulu metrop. plenariu? nu potu sci pozitivu. Se pôte inse presupune ans'a și șorgintele ei dela unu casu concretu.

Mai înainte de ami dá parerea juridică asupra conclusului amintitu, trebuie sa permitu ca noi în jun'a noastră constitutiune bisericească nu amu ajunsu inca până acolo, că se avem o lege despre „delegatiuni în judiciu“, care se indigiteza în statut. org. dispusețiunile generali p. VI. alin. ultima.

Și nimenea nu se va poté indoî, ca spre a poté justifică o atare delegatiune a altui foru, din alta eparchie, s'eu spre a poté transpune puterea jurisdictională a unei eparchii în alta eparchie asupra unui clericu supusu primei eparchii, se recere mai înainte o lege specială, deca aceea se afla de lipsă.

În intrulu eparchiei, și anume cu privința la forurile subalterne protopresbiterali, s'au observatu în arhiepiscopie de multu unele reguli, după cari s'au delegatu în loculu unui foru protopresbiteral altu foru de aceeași opusetiune; inse — până la aducerea unei

legi speciale — s'au facutu acest'a numai din casu în casu. Căci consistoriulu arhiepiscopescu nu s'au ținutu de competente a statorî principie generali în abstractu și în forma de lege, numai în casuri concrete obveniente, fiindu necesitată, au fostu silitu a face delegatiunea cerută după unele reguli, ce se observăza pretutindenea, în justitiă. Au venit de es. de multe ori înainte, ca cutare șcaunu protoprescu nu este compus în sensulu stat. org. ci din rudenii în spitiu oprite.

Este ratională o atare procedere în marginile eparchiei la tempuri, cându lipsesce legea, și cându legislatiunea se afla de abiă în stare preparativă.

Pentru-ca, de este o lege, aceea se aplica la casuri concrete asiă, precum suna ea. De nu este lege se aștepta casulu specialu, și atunci se tractăza după norme adoptate în șfera justitiiei preste totu. De ore ce inse în Octobre 1875 nu au existatu o lege despre delegatiune, urmăza de sine, ca consistoriulu metrop. a adusu conclusulu seu fatia de unu casu concretu; căci afara de acest'a aru fi potutu face numai o lege, la carea nu este competente. Iera deca nu au avutu în vedere nici facerea unei legi, nici unu casu concretu, și nice aceea, că se pregătesca vre unu proiectu în materi'a slevată spre alu asterne școngresulu proximu, atunci aru însemnă numai: a idealisă. Ne potendu inse presupune asiă ceva dela forulu nostru supremu bis. urmăza logice, ca a avutu unu casu concretu înainte ochiloru. Numai ca procederea se vede a fi întorsa și în contr'a logiceii, căci mainainte s'a statoritu unu principiu fără a fi lege, și apoi s'au facutu cunoscutu casulu specialu.

Fiinduca pentru tratatulu nostru nu importa atâta amenuntele casului specialu, cum au fostu în consistoriulu metropolitanu, și fiinduca nu avem nimica autenticu despre densulu, pentru justificarea celorlalte dise noi uămu casulu numai în totalitatea lui, șumariter.

Episcopulu Aradului acușă în persôna pre redactorele „Telegr. Rom.“ totu odată și asessoru consistoriului archid., pentru ca a datu locu în jurnalulu amintitu unei corespondenții „De sub Buceciu“, în carea searu vatemă persôna par. episcopulu, fostu protopopu alu Branului, și cere a-se dá redactorele în judecata bis. și a-se delegă unu consistoriu din alt'a eparchie.

De este s'eu nu este vatemare în aceea corespondința, nu este obiectulu, acestui tractatu; ci pôte fi alu judicioru de pressa.

Este întrebarea ca consistoriulu metrop. afla acus'a de fundata și opinăza, că acestu casu cade tocmai în cadrulu principiului adusu, și asiă se pôte delegă altu consistoriu seu foru din alta eparchie?

În casulu ca da, pentru tractatulu nostru totu atâta este, ca s'au efectuitu s'eu nu acest'a parere a consist. metrop.

Marturisescu inse, ca o atare parere s'eu conclusu aru dovedit, că știa cunoscința de legile șer. și ale statului. Nici form'a șribunalului, în care s'a slevatu cestiunea nu este legală.

Este cunoscutu în de obște, ca în cause șpeciali asupra unei persône clericale numai forulu judiciale

póte aduce concluse si acestu foru, in instantiile pâna astadi statorite in biserică, dupa Stat. org., este numai senatul bisericescu, nu inse senatul plenariu, unde sîedu si asesori episcopali si asesori de scóle.

Totu asiá si inca si mai multu este cunoscutu, cumca vatemarea, ce i s'aru face unei persóne prin jurnalul seu in genere prin pressa, se tiene de competintia judecatorielor statului; si pentru atari delictu de pressa avemu tocmai in Sabiu tribunalul juratiloru.

Trebuie dara sa denegu competintia consistoriului metrop. de a se amestecá in atari cestiuni de judecata.

Dar' sa dicemu ca póte consistoriulu a procesu din acelu motivu, ca respectivulu redactoru aru fi totu odata si preotu si cá atare este supusu forului bisericescu.

Ei bine! voi tractá mai la vale despre judecat'a pura bisericesca. Se deosebimu dara delictulu de persóna presumpativulu delinquentu.

Dupa parerea ce au aparutu in consist. metrop. aru jacea delictulu numai in aceea: ca s'au vatematu persóna prin corespondintia au bá, seu esista o vatemare de persóna, carea aru trage dupa sine pedépsa?

Trebuie sa scimu, ca intre forurile statului si cele autonomice esista óre-cari corelatiuni, dupa cari se margiuesce sfera competintiei loru in obiectele, ce potu fi supuse ambelelor foruri. Unu foru este competinte a judeca in materi'a delictului, ier' cela-laitu asupr'a urmárilor in sfera sea.

Ce inconsecintia se aru nasce de acolo, cându forulu bis. aru pedepsi pre inculpatulu pentru pretins'a vatemare, ier' forulu civilu totu pentru atare fapta, l'aru dechiará cu totulu nevinovatu! Seu, s'aru putea intemplá, ca o atare persóna, cáci este preotu, sa fia pedepsita, de 2 ori, de cátra 2 foruri, dupa 2 legi si in 2 forme, ceea ce nici legile criminali cele mai aspre nu concedu si asiá se aru puté crede, ca aru fi o pedépsa chiaru si acea impregiurare, cându imbraca cine-va dignitatea de presbiteru

Suntu unele pedepse duple, dara numai la aparintia, d. e. unu dignitariu pedepsitu pentru o crima civila, vine a-si perde si dignitatea si oficiulu, cá urmári, a pedepsei principali.

Deci eu dicu, ca delictulu „vatemarei personali“ amintitu, si in acelu casu, cându l'aru comite o persóna clericala asupr'a altei persóne ierarhice, cade sub competintia judecátii civilu, si numai dupa sentintia acesteia póte intrá cestiunea sub judecat'a bis., carea are a dispune despre urmárele sentintiei civilu resp. criminalu, in sfera bisericea.

Biserica nostra in atari relatiuni fatia de ingerintia legiloru statului, totu-déun'a au respectatu aceste legi, si numai dupa sentintia condamnátore, urmata din partea judecatoriei statului, au pertractatu in sfera sea cestiunea: ca ce urmári póte aduce acea sentintia in biserică pentru persóna condamnata?

Asiá au practisatu consistoriulu nostru archidiececanu totu-déun'a in asemenea casuri, si asiá nu au adusu nici cându drepturile biser. in colisiune cu cele ale statului nici au pusu duple pedepse pre inculpati.

Sa trecu si mai departe in critic'a lucrului, si sa presupunú chiaru si acelu casu cându se aru fi potutu pertractá si judecá cestiunea de susu in sfera bisericesca, adeca: Eppulu Aradului ridicá actiune asupr'a membrulu consistoriului archid. pentru óre-care vatemare a persónei sele cá actiune privata, si adeca dreadreptulu la forulu de a 3-a instantia.

Form'a aducerei acestei actiuni chiaru cându ea s'aru fi adusu la forulu judicialu, este din dóue puncte de vedere ilegala, un'a pentru ca acuatoriulu radica actiune in forulu in

care elu este singuru membru, cá episcopu, alta pentru ca acus'a se aduce dreadreptulu la acelu foru, carele este chiamatu a judecá numai in cause apelate, (dupa §. 166 Stat. org.) pâna cându aci nu esista apelatiune si nu póte esista inca.

Erá dar o mare eróre cându aru fi primitu forulu metrop. acus'a spre pertractare si cându presidiulu o aru fi admisu la pertractare.

Mi se va obiectá póte, ca cererea par. Eppu actoru au mersu numai intr'acolo: cá sa céra delegarea altui foru, din alta eparchia si acést'a o pote concedé consistoriulu metropolitanu. Intrébu: din care motive s'au cerutu delegatiunea si scóterea acusatului preotu de sub jurisdictiunea consistoriului seu? Acelea nu se sciu, eu celu putienu nu le cunosc, si nici 'mi voru putea fi esplicabile, pâna ce nu le voi audí. Lasu inse aceste motive aici la o parte si voi vorbi mai in urma despre ele, unde mi le voi presupune tóte, cáte numai suntu possibile.

Voiu inse aici se intru in meritulu cestiunei de delegatiunea altui consistoriu.

In tóte staturile civilisate moderne se sustiene maretulu principiu alu asecurantie personalu, care fu numai in veaculu de mijlocu pre tempulu incuistiunei iesuitice ignorata, si adeca: *ca nimenea nu se póte detrage dela judecatori'a sea competentu*, care principiu se exprima si in legea Ungariei art. diet. IV din 1869 §. 20. (vedi si conventiunea Romaniei din 1858 art. 7).

Prin acést'a regula se restringe si dreptulu de delegatiune, carea prin urmare, numai in casuri fórte ponderóse si espresu normate prin lege exceptionala (care nu sufere interpretare lata) se póte admite in statu.

Dar' noi, cari nu avemu atare lege exceptionala, óre nu potemu cadea in pericolulu nesigurantie si alu volúntatei, cându ne admitemu orbisulu, de a delegá in loculu unui consistoriu altu consistoriu din alta eparchia a rapí eparchiei dreptulu eminentu jurisdictiunalu, si a detrage pe o persóna clericala de sub judecat'a sea competentu?

Déca aru fi avutu membrii consistoriului metrop. din senatul judicialu (cáci cei-laitu au alta missiune) numai canónele bisericea nostre in vedere, nu aru fi potutu spriginí si nici aprobá o atare cerere seu opiniune.

Canónele bisericea nostre, cunosc si instituescu judecatorii ordinari si judecatori alesi (Juri).

Principiulu acést'a mare si frumosu alu juriloru, pre care staturile lumene d'abiá adi lu au adoptatu cu bucuria. biserica nostra inca din tempulu sobórelor ecumenice si locali lu au statoritu si cu tóta scumpetate lu au sustienutu (vedi can. 9 Sin. ecum. IV, Can. 16, 27, 28, 36, 105, 111, 131 si 136 Sin. loc. din Cartagena), si lu au aplicatu chiaru si la judecatoriile biser. ordinari, atátu pentru presbiteri si clerici cátu si pentru episcopii inculpati.

Fericitulu Archieppu si Metropolitu Andrei u, celu mai eminentu canonistu alu nostru, multu au spriginitu acestu institutu alu Juriloru si s'au adoperatu a-lu practisá in fapta in archidiececa pre cátu se potea.

Dela acestu tribunalu de judecatori alesi, precum nu se admite apelatiune asiá nici delegatiune in loculu lui nu se póte face, dupa natur'a lui.

Aru fi o materia fórte frumoasa si cu sporiu bunu pentru biserică cându persónele chiamate eclesiastice s'aru interesá de acestu materialu, spre a-lu face practiculu in biserică nostra, acomodandulu impregiuráriloru.

In privintia forurilor ordinari bis. judiciali, canónele cunosc de atari foruri numai poterea episcopala in forma sinodala, adeca pre eppulu eparchiei cu comitetulu lui resp. consistoriulu, pe Metropolitu cu epis-

copii lui — sinodu episcopescu — si mai departe pe unu sinodu episcopalu mai mare, ier' o delegatiune dela aceste foruri ordinari nu cunosc canónele; si dintre acelea si din privintia jurisdictiunei sustienu cu cea mai mare scumpetate autonom'a eparchielor, cându de atátea ori repetéza, ca nici unu presbiteru seu clericu sa nu se detraga nici prin vointia sea, nici prin sila de sub potestate si jurisdictiunea episcopului, resp. consistoriului seu.

Eata ce dispunu canónele biser. nostre in privintia forurilor judecatoriesci si a cursului apelatorialu.

Can. Ap. 74 dispune ca Episcopulu invinutu sa se judece de cátra Episcopii provinciei si de sinodu.

Can. 9 S. e. IV dispune, ca judecat'a între clerici sa se cerceteze de episcopulu lor, seu cu voi'a lui, de cátra cei alesi de parte; ier' cért'a între clericu si episcopulu seu seu altu episcopu sa se judece de sinodulu provinciei; ier' cért'a între eppu si metropolitu de cátra eparchulu ocarmuirei seu scaunulu patriarchalu.

Can. 2. S. Constantinop. orenduesce spre întregire, ca episcopulu invinovatitu sa se judece — nu de 2—3 — ci de mai multi eppi, de se póte de cátra toti eppi metropoliei.

Can. 131 d. Cartagena — cu privire la cursuri speciali — dispune, ca déca Episcopii judecatori n'aru fi din deosebite eparchie atunci Metropolitu loculu de prigonire, cu invoirea lor, va dá si si va alege judecatorii.

Sinodulu din Cartagena au alesu cáte 3 eppi din fia-care eparchie cá judecatori permanenti.

In fine dice Can. 118 din Cartagena: „ca unu eppu sa nu-si judece judecat'a sea.“

Can. 27. Sin. d. Cartagena supune pe eppulu piritu judiciului celor alesi si sinodulu universalu.

Acestea despre episcopii piriti. De alta parte inse orenduesce sinodulu din Cartagena, si adeca Can. 28, ca pre presbiterii, si diaconii piriti sa-i judece consiliulu episcopiloru indeplinitu prin cei alesi de pãrtile invrajbite, dinpreuna cu eppulu pãrtiloru totu dupa formele prescise pentru eppi pariti; ier' pre clericulu inferioru lu póte judecá si singuru episcopulu seu.

Can. 36 si 134 orenduescu: ca presbiterii, diaconii si clericii déca se voru plãnge asupr'a judecátiei (sentintiei) episcopiloru lor, se voru ascultá si judecá de cátra episcopii vecini, alesi de densii (pariti) cu consensulu episcopiloru lor proprii; ier' de aci voru puté apelá la metropoliti eparchiei lor.

In privintia actiunei face can. 6 sin. II deosebire între actie privata, cându cine-va pâresce pre eppu in caus'a sea, pentru o vatemare a persónei sele etc. si actie bisericesca, cându piritulu au calcatu legea si ordinea bis. si orenduesce, ca in casulu 1-iu se admite actie fara restrictiune, in casulu 2-le se restringe in cátu-va facultatea de actiunare.

In privintia procederei in judiciu este de observatu, ca canónele pretindu ascultarea pãrtiloru si stricta cercetare si dovéd'a pírei; cáci dupa suspiciuni ce se nascu din sioptiri si vorbe nu se póte condamná nime (can. 6. a lui Teofilu) si chiaru cându cine-va aru fi marturisu crim'a sea episcopului, apoi aru negá acést'a, nici marturisiréi singure a episcopului nu se póte dá crediementu (can. 141 Cartagena).

Din cele aretate, urméza dar:

1) Ca judecatori'a bis. asupr'a persónelor bis. este colegiala, consta din unu colegiu de episcopi, resp. persóne eclesiastice. Astadi consistorii cá senate curatu bisericesci (de sine intielegendu-se, ca nu potu fi compuse totu din eppi).

2) Ca pentru eppi incusati este forulu primu sinodulu episcopiloru

provinciei, seu colegiulu tuturor episcopiloru metropoliei; ier' a dóu'a instantia unu sinodu mai mare universalu, si de se póte efectuí mai inalta instantia exarchatulu si scaunulu patriarchalu, (vedi Siagun'a Anthorismu pag. 51 si 55.)

3) Ca pentru presbiteri, diaconi si clerici prim'a instantia ordinaria este consiliulu episcopescu din provincia, resp. eparchia; astadi consistoriulu eparchialu cá senatu bis.; ier' a dóu'a consiliulu metropolitulu, astadi senatulu bis. metrop. Astadi suntu introduce si forurile protopresbiterali, cá instantie prime judiciali, cari inse se potu justificá numai cu impregiurárele tempului si pentru usiurintia justitiei bis. Si adi inse decisiunile acestor se asternu la consistorii din officiu. Din contra aceste foruri protopresbiterali in privintia administrativa si rituala 'si au bas'a lor in canóne (v. can. 25 sin. ocum VI, can. 99 sf. Vasilie etc.)

4) Ca canónele bis. nostre precum concedu pãrtiloru deplina libertate, a se supune judecatoriloru alesi de ele, — jurului, — asiá permitu celor'a, chiaru si in instantiile ordinari, a-si alege seu adauge judecatori cu consensulu episcopului si judiciului ordinariu propriu si localu (vedi si Siagun'a Anthorismu pag. 47.)

5) Si prin urmare, ca pãrtile piritu nici intr'unu chipu nu se potu subtrage dela judecatoriile lor firesci, fia ordenari, fia alese. — De unde se vede, ca delegati'a seu o atare delegatiune, de carea s'au ocupatu consistoriulu nostru metrop. nu este admisa, urméza mai departe

6) Ca episcopulu nu-si póte judecá caus'a sea, si asiá in forulu, din care face elu parte, nu-si póte aduce acus'a sea.

7) Ca fara precercetare stricta si aducere de dovedi, nici o persóna eclesiastica nu se póte de judecá.

8) Ca in biserica nostra se face justitia pre fatia, ier' nu in secretu.

Inca in primulu sinodu alu diecesei transilvane din an. 1850 (v. pag. 37) s'au otaritu, a se tiené jurisdictia bisericea nostre dupa canóne.

Mai vine a se amintí si acea regula fundamentala, primita de tóte legislatiunile; ca acuatorulu trebuie se caute pre acusatulu la forulu acusatului (v. Comp. drept. Can. de Siagun'a § 424 si legile civili), dela care regula nici clericii nu se potu esimá.

Deci din cele dise concludu, ca parerile ivite in consistoriulu metrop. despre delegatiunea altui consistoriu eparchialu si procederea in privintia acést'a când s'aru fi primitu aru fi fostu lipsite si de ori-ce fundamentu legalu — canonicu, si aru fi potutu pune numai pedeci unei persóne eclesiastice, de a se bucurá de forulu seu si remediile de dreptu spre aপরare.

Voiu inse se presupunu si aceea, ca — dupa cum vedemu in legile statului — s'aru puté in principiu adoptá delegatiunea si in biserică. Constatezu inse ca in biserică nostra organizata dupa stat. org. aru fi fórte marginita delegatiunea acést'a imprumutata.

In unu tribunalu civilu d. e. potu siede si rudenii lãnga olalta, pâna cându in consistoriile nostre suntu oprite rudeniele pâna la alu 6-le, resp. 4-le gradu (st. org. § 112). Mai departe unu asesoru consist. nu póte fi avocatulu pãrtiloru, presidiulu este celibu etc. Inse trebuie se deosebimu între recusatiunea judecatorielor si între delegatiunea unei judecatorii (foru, tribunalu).

Potu obveni si in consistoriile nostre atari cause in persóna vre-unui membru, cari nu-lu admitu a siede la judecata d. e. o déca rudenie a sea este parte procesuanta.

Altu ce-va este delegatiunea forului. Se cautámu numai legile civili, ce ne stau mai aprópe. Dupa procedur'a Ungariei, ce este in valóre la noi (§ 57—59) se concedé delegatiu-

nea forului atunci, cându pedecile prevediute in lege obvinu in persón'a *presiedintelui* forului, seu in atâtea persóne din asesori, încátu numerulu asesoriloru neimpedecati nu ajungu spre aducerea unui concludu validu. In atare casu are se premérgea unu *procesu* despre delegatiune, in care se *asculta* ambele párti litigante.

Dupa procedur'a Romaniei (asemenea celei franceze) art. 256—273, se concede delegatiunea unui foru, cându un'a din párti va avé 2—3 rudenii séu afini pâna la gradulu de veru in tribunale; si aci are se premérgea unu *procesu* verbalu intre párti.

Suntu dara in dreptu a întrebá avuta consistoriulu metr. atari motive baremu pentru delegatiunea altui consistoriu eparchialu in locul celui *archidiececanu* in casulu mai susu amintitu? Suntu pártile invrajbite nemuri cu membrii consistoriului *archidiececanu*? Ba nu! Este presidiulu acestui consistoriu in vr'o cauza de natura impedecatóre? Se mergu mai departe. Óre sta consistoriulu acest'a sub vre-o liga? séu in óre-cari suspiciuni?

Nu voiu se insiru aici activitatea consistoriului *archidiececanu* de sub Marele Archiereu Siagun'a pâna adi. Cetésca ori-cine actele lui si ale sínodeloru eparchiali.

Cá fiscalu si defensorulu legei la acestu consistoriu de 8 ani, amu avutu in se destula ocaziune a vedé cu ochii activitatea acestui consistoriu *archid.* si — respingu cu consciinta ori-ce invinuire séu suspiciunare asupr'a lui, unde i s'aru imputá vointia rea si nedrepta.

Incheiu dar' acestu tractatu cu acea observare, ca nu se cuvine consistoriulu metr. a face justitia ascunsa si neiertata si a lucrá astfelu, cá cându se aru suspiciuná unu foru intregu alu unei eparchii, si ca acelu consistoriu au uitatu, ca in fruntea consistoriului *archidiececanu* sta adi cá presiedinte Archiepiscopulu si Metropolitulu actualu, si déca totusi s'au potutu tractá de delegatiunea amintita, apoi nici in conducerea acestui presiedinte nu au potutu avé membrii cons. metr. in credere. Asiá nu vomu merge inainte; este putrejune in trupulu bisericeii!

Voiu reveni la altu obiectu.
Sabiiu in 5 Nov. 1875.

Dr. I. Borci'a.

Epistole dela tíera.

Amice! Cu acést'a epistola nu te voiu preocupá prin vorbe multe, nici voiu fi atátu de pesimistu, cá mai înainte, fiindu-ca viú ati scrie ceva ce ce mi place si mie; viú a vorbi cu numeri, cu matematic'a, cumca progresamu!

Sciu eu, ca nu e bine a desgustá pre omu de totulu totu si mai alesu in imprejurári de acelea cum se afla románii din Austro-Ungari'a in aceste vremi. Tocmai in aceste vremi ni-e de lipsa, pre cátu o viétia cu disciplina si cu ordine, pre atátu mai multu o insufletire si incurajare.

Acestu scópu cum ai vedutu din prim'a mea epistola l'amu avutu in vedere.

Nici nu putému urmá altu cev'a in revist'a vietiei nóstre sociali decâtu a delaturá regresulu si a ne indemná la progresu.

Amu fostu remasu in epistol'a trecuta spre ati amintí ceva despre viétia sciintifica literaria, despre viétia progresiva in cultur'a poporului nostru si despre distractii si petreceri. La viétia sciintifica literaria avemu dóne de observatu adeca opurile esite la lumina si sciintia cátu a inaintatu? Vorbindu de acestea voiu avé in vedere si Romani'a.

La acésta cestiune potu dice ca nu mai potu luá in comparatie tempulu de inainte de a. 1848 ci póte in asemanare.

Opurile române, dupa repertoriulu cronologicu de dlu insp. D. Iarcu arata unu progresu dela anulu

1848 încóce fatia de celu pâna atunci — considerabilu

Tóte cartile române câte au esitu prin tipariu dela anulu 1550 pâna la anulu 1848 au numerulu 1797. Trei parti din ele suntu eclesiastice si dóne parti retiparite, celelalte profane.

Dela 1848 pâna adi (1875) in 26 de ani arata unu numeru de 3122 de opuri, cele mai multe sciintifice istorice si de literatura.

In 26 de ani s'au facutu mai multu cá in 300 de ani. Summ'a opurilor tiparite românesce dupa D. Iarcu e 4919.

Din acestea, pre cátu le cunoscuntu destulu de interesante o mie trei sute tiparite cu unele retiparite eclesiastice si cele mai nóue dela a. 1848 încóce. Óre preotii nostri câte voru fi avendu in bibliotec'a lor? Câte voru fi avendu invetiatorii nostri din cele pedagogice?

Óre câte barbatii nostri inteliginti, cari aru vré sa fia preste totu loculu in fruntea afaceriloru si natiunale bisericesci si literare cari se îndesa pâna si la scaunulu presidiale alu unei asociatiuni literarie?

Pâna la 1848 invetiarii románi erau universali in sciintia. Lazaru erá si pedagogu si architectu. —

Astadi opurile ne arata ca avemu barbati de specialitati. Sciintiele naturali, istorice archiologice din Romani'a suntu considerate si de alte asociaciuni literarie din Francia si Germani'a. Scrierile politice nu se mai potu comperá cu cele de mai nainte.

La noi abiá erau in seclulu acest'a pre la alu 3-lea deceniu. „Fóia Dumineci „Gazet'a Transilvaniei“ si inca un'a. In anii trecuti s'a vedutu la noi 14 foi politice si in Romani'a 40.

Aici la noi in tempulu de adi cându diarele s'au imbrancitu ele a cadé, totu avemu 10 diarie.

Voiu mai dice la acestea inca unu cuventu. Sciinti'a inaintéza, dara nu e hranita. Adeca, carturarii nostri nu o sustienu si asiá nici ei nu suntu hraniti spiritualu.

Bine aru fi sa caute a cunósce fia-care in specialitatea sea si sa-si faca o biblioteca cátu de mica din aceste opuri. Indemnulu la lectura, s'aru tinde si la poporu.

Viétia progresiva in cultura la poporulu nostru románu, de si nu e de admiratu, totusi ea este de consideratu. Acést'a o arata scólele. Scólele de adi ale Romaniei nu se mai potu asemená cu cele de inainte de a. 1848.

Romani'a are — dupa Monitoriu — 2° universitati, 18 Gimnasii de câte 4 clase cu 6 Licee, 6 Seminarie organizate dupa Licee cu mii de scolari. 2° Scóle de arte, 2° de agricultura cu silvicultura 2° scóle de meserii 4 scóle de industrie cu 1060 scolari, 20 de scóle elementari (normali cu 4 clase) 4 scóle superioare de fetitie si alte multe scóle private.

In scurtu la o populatiune aprópe de 5 milliáne cu 2903 comune suntu 1086 de scóle si in 60 de Orasie suntu 262 de scóle; in care invatia: 7927 de copii si 4305 de copile.

Aci mi vine sa te întrebú ceva. Amice! Spunemu de unde se eau datele statistice despre scóle, cá se aretu si cum stamu noi in Transilvani'a si Ungari'a? sínódele nóstre dela 1869 n'au pututu dispune nici o statistica. Despre cele din Ungari'a si din ordinariatele gr. cath. inca n'amu cetitu nici unu numeru.

Un'a in generala totu o sustiu adeca: ca si poporulu nostru din Transilvani'a si Ungari'a se afla in cultura progresiva, necomparabilu cu cea de inainte de a. 1848. Atunci erá ce erá la Blajiu si la Beiusiu.

Adi avemu 4 gimnasii. Institute teologice si pedagogice suntu pre langa tóte episcopiele române scóle normali suntu vre-o optu. Scól'a popularia putemu dice cu sigurantia cá déca n'are fia-care comuna parochiale, la dóne comuni se póte socoti un'a scóla.

Manualele de invetiatura si la noi, cá si in Romani'a suntu inmultite si dupa metodele pedagogice nóue.

Cetitorii románi s'au inmultitu dara n'au lectura, si cei cari au invetiatu ceva uita. Inainte de a. 1848 avé icón'a pamentului, avé agatangelu avé carti bisericesci, astadi mi se pare mie ca o parte din natiune a pré fugitu cu progresulu si partea cea mai mare a poporului, nu mai întielege ce scriu si cea ce voru carturarii lui.

Óre care socotéla trebuie sa tînemú si la aceste scrieri.

In urma voiu amintí numai ceva la distractiile si petrecerile românesci.

Noi ori unde vomu fi adnnati, mas'a si traiulu bunu 'lu avemu in vedere.

Apoi toaste si vorbe late alte nimic'a.

La unii susu, la alti josu la poporu cartile si beti'a suntu mijlócele petrecerei si ale distractiei.

Distractele si placerile spirituali dupa progresulu facutu cu cultura lipsescu.

Raru affi productiuni de cántari de conversári si de musica.

In Romani'a ce e dreptu pre cátu vei affa alte, affi si productiuni.

Acéstea inca insufletiescu poporulu.

Astadata credu, ca affi mai multa multiemire in epistol'a mea, o incheiu fára complesantia usuata si dicu iarasi la revedere. Y.

Bud'a-pest'a la Decemvrie 1875.

Motto: *Scie Dumnedieu si Domnulu Murgu.*

Proverbu banatianu.

A fostu unu tempu, cându si románulu insufletitu de spirítulu libertáti ce-i paré ca a resaritu si pentru elu erá chiamatu la actiune, tempulu epochalu dela 1848.

Cine nu conósce din' tempulu acél'a pre *domnulu Murgu? lucéferulu* de atunci'a alu Banatului, care erá programulu viu alu romaniloru banatieni, pre care atátu-lu adorau, încátu lu portau pre umeri, poporulu románu banatianu in insufletirea sea deshamá caii din trasur'a lui si se inhamá pre sine, asiá-lu portá in triumfu. De i se punea întrebarea: „cine se ne fia deputatu“? respunsulu erá: „dlu Murgu,“ — „cine se ne fie fispanu“? (terminu banatianu care va se dica: comite supremu) respunsu: „dlu Murgu“ „cine se ne fie episcopu“? „dlu Murgu“ si tóte numai „dlu Murgu“. De cumva nu pricepea vre-o întrebare grea se mangaiá cu eschiamarea „*scie Ddieu si dlu Murgu*“ si de cumva i se facea vr'unu bine dicea: „*Multiamescu lui Ddieu si dlui Murgu*“ si ast'a credintia intr'atát'a se inradecianase in poporu, încátu astadi este proverbu in Banatu: „*scie Ddieu si dlu Murgu*“ si „*multiamescu lui Ddieu si dlui Murgu*“.

Negresitu multu a contribuitu la inradecianarea acestei credintie si impregiurarea ca dlu Murgu erá in cunoscentie cu unu capu mai inaltu decâtu contemporanii sei, daru necontestaveru mai multu de cátu tóte *ambitiunea* dlui Murgu care tóte elu le sciá mai bine, si neexplicaver'a natura a banatianului care *jóra in cuvintele profetului seu pâna-lu duce la estremitate, dara nu-lu urméza in fapta, ci lu paraséce in midiloculu prapastiei.*

E bine! si ce s'a intemplatú cu gigantele dela 48? S'a ureatu pré susu, si intre elu si poporu — basa — nefiindu legatura scara naturala, n'a potutu descinde fára vatemare, ci viforulu la care elu nu se cugetá l'a trentitu la pamentu, mai diosu decâtu erá cându a inceputu a se urcá; poporulu care lu adorá la 48, nu lu cunoscea la 61, elu, idolulu, atotseintoriulu dela 48 erá fericitu ca printre muntii Budei potea culege ierburile de pre sinulu mamei eterne, si a desparutu cá unu botanicu modestu, iera poporulu nu i a pastratu alt'a decâtu

proverbele citate cari adi numaglumá le mai folosesco.

Unu preludiu acest'a on. cetitori, carele póte ca multi nu-lu voru affa in necsu cu cele ce voru urmá, pre carele inse mi l'au dictatu primele impressiuni a celor'a ce le vedu si cetescu astadi in „Albin'a“ cari inse suntu ofiuintia naturala a directiunei si tacticei ce de ani urméza acestu diurnalu, — daru carea tactica mi-arú placea sa mi o potu esplicá din motive naturali subiective mai multu decâtu din intentiunea rea.

Sciu ca me espunu la espectoratiuni si aspre apostrofári din partea domnului redactore alu amintitei foi, me supunu inse bucurosu la acestea, mai bine se suferu eu decâtu caus'a, cu apostrofárele d-niei sele si asiá suntemu dedati toti romani cari ni luámu *curagiulu a cugetá* dela mica pâna la mare, acum'a inse este supremulu tempu cá sa-si auda d-sea si unu cuventu sinceru dela unu omu care nici nu-i invidiéza nici nu-i detoresce nimicú, dara care se intereséza si lupta pentru caus'a care cugeta ca lupta si elu dupa poterile sele baremu cu atát'a credintia cu cátu lupta elu, de-si cu alte mijlóce.

Este vorb'a de comentariulu, cu care publica dlu Babesiu in „Albin'a“ de adi Nr. 77 discursulu si propunerea mea predata in siedint'a dela 3 l. c. a dietei Ungariei referitória la subventiunarea gimnasiului de Brasiovu cu 5000 fl. pe anu.

Este lucru *subiectivu* de cum-va in discursulu meu, fatia de suspiciunárele cu cari erá banuitu gimnasiulu nostru de Brasiovu pentru primirea subventiunei dela Romani'a afla cine-va numai cererea ajutoriului dela statu *seu mai afla si alta ce-va*; precum si acea este lucrulu convingerei individuali, de este *mamelucia, servilismu* si *ingenunchiare* naintea *despotiloru* a vorbi *astfelu* in sinulu *partidei dela* potere, — este in man'a publicului discursulu, judece fia-cine dupa a sea convingere.

Inse a se indoí in onestitatea intentiunei mele fára nici unu temeiu, a aduce in joct *persóne la cari eu n'amu facutu nici o alusiune* si preste tóte a scorni cá din seninu *faima alarmatórie* despre *pericolu ne existinti* si dupa dlu Babesiu provocati prin pasiulu meu — nu este arma onesta, nu este demnu de unu barbatu care *si aróga rolulu de conducatoriu* si care pretinde cá toti ómenii de ómenia se jóre in cuvintele lui.

Dar' cá sa fiu priceputu lasu sa urmeze aci cuvintele dlui Babesiu:

„Cu placere primiramú propunerea domnului Cosm'a intru interesulu gimnasiului nostru din Brasiovu, pentruca din fapt'a, ca acea propunere se face din taber'a „liberale guvernamentale“, si se tramise comisiunei financiari spre a-si dá opiniunea — mai departe din aceea, ca — *precum ni se siopteá*, chiaru se manifestase plecarea celoru dela potere, de a aretá romániloru macaru atát'a bunavointia cá sa li spriginésca cu 5000 fl. acelu gimnasiu — la intrevenirea unoru *barbati atátu de devotati* cá si dlu dep. Part. Cosm'a si cá si *Presántitulu Metropolitulu alu nostru Mironu, la carele se face alusiune!* din aceste consideratiuni — dicemu nu poteamu a nu pune pretiiu pre pasulu dlui Cosm'a. **Dar o patiramú!**“

„In locu de folosu de castigu pentru gimnasiulu din Brasiovu *tocmai contrariulu iesi, periclu si dauna* pentru seminariulu *archidiececanu* din Sabiiu!“

„Comisiunea financiaria adeca numai respinse propunerea dlui Cosm'a, — *ci luá fórté satisfactia la cunoscentia dechiaratiunea* a ministru **Trefort** decuia: *va* *ne conditiunea* *neprimita de brasiovu* si seminariului *archidiececanu* *conventionatu*, cerendu in fluinti'a *guy-nului* magiaru la aplicarea *profesoriloru*, si *déca acésta conditiune* *si s'aru primí, i va detrage* si

acelui seminaru subventiunea acordata de M.-Sea (cu 25 mii fl.) inca la 1863/4.

„Eata cum oficiosulu „Hon“ ni descrie intemplantia din comisiunea financiara“ :

„A urmatu motiunea deputatului Parteniu Cosm'a pentru subventionarea gimnasiului românu din Brasioru cu 5000 fl. Guvernulu informandu, ca acelu gimnasiu a avutu acêta subventiune, si a perdut'o pentru aceea, căci organele sele competinti au refusat si — tolu refusa de a respectá îndreptatit'a influentia a guvernului, la numirea profesorilor, — in urm'a acestei informatiuni propunerea lui Cosm'a s'a delaturatu. Amintindu-se, ca sub acêst'a-si punctu de vedere cade **si scôl'a mare româna din Sabiu**, care si ea se bucura de subventiune dela statu, — guvernulu declarâ, ca si fatia de acestu institutu va pretinde dreptulu de influentia a statului, si dâca va intempiná impedecare, va face reportu la dieta, ér subventiunea va detrage-o, — ceea ce se si primí cu viua placere! — Dupa acêst'a se votara in unanimitate 45,000 fl. pentru ajutorarea honvediloru dela 1848/8“

Va sa dica: Dlu Babesiu n'a vrutu, dar' n'a potutu a nu pune pretiu pre pasulu meu“ pentruca a creditu ca va avé rezultatu bunu pentru gimnasiulu nostru din Brasiovu la intrevinerea unoru barbati — partidei „liberale guvernamentale“ atâtu de devotati cá mine si „cá si Présântitulu Metropolitu alu nostru Mironu, la carele se face alusiune.“

Cu ce dreptu si pe ce basa aduce dlu Babesiu in necsu cu pasulu meu persón'a Metropolitulu? A comunicatu d-sea si discursulu meu, unde este acolo alusiune la Metropolitulu?

Nici din testu nici printre sire nu pôte d-sea ceti o astfelu de alusiune. — Cine-lu cunósce inse si-lu pricepe cum-lu pricepe eu, acêl'a indata-i afla motivulu in ceea ce le scôte din anim'a sea si le dice mai la vale, unde — pasulu meu i atribue — o mare nenorocire, care are se atinga institutulu clericalu care este lângá Metropolitulu, apoi pentru acelu reu trebuie facutu respundietoriu pe Metropolitulu, pe care d-sea nici intr'unu numeru alu „Albinei“ nu pôte sa nu-lu atinga fâra nici o cauza si se necagesce multu, pentruca Présânti'a Sea nu-lu afla demnu cá sa se incurce in polemii diurnalisticu cu elu, ci-lu ignorêza.

Dar pentru Ddieu, de unde atribuesce d. Babesiu pasulu meu periculu pentru dotatiunea seminarului archidiecesanu?

Deduce-o d-sea acêst'a dâca din impressiunea rea ce aru fi produsu discursulu meu in camera?

Nu! pentruca dlui, de cându i lipsesce mandatulu nu cercetêza camer'a, nici raportoru n'are acolo, — apoi dâca i s'aru fi si sioptitu — pentruca precum se vede din comentariulu citatu — sioptitori totusi are, — dâca i s'aru fi si sioptitu, dicu — impressiunea din camera, aceea nevenindu-i la socotêla nu o aru comunicá.

Au dâca de acolo, ca cu ocaziunea pertractarei in camera alalta-ieri matadori de prim'a mâna cum e primul pedagogu de specialitate Molnár Aladár, financiaru de specialitate Wahrmann, ministrulu presiedinte Tisza, si referintele comisiunei financiari Ordody se sculara cá sa-mi combata argumentele si nu se delasara la personalitati, ci prin sofisme si escusâri se nesura a detrage din valôrea reala a „lor'a, ce inse nu li succese“?

Nu! Pentru ca scie elu bine, cumca in parlamentu a fi combatutu de matadori ear' nu de nisce catialandri — este onóre.

Au dâca din resensulu ce l'aru fi produsu pasulu meu in diurnalistic'a magiara — carea si ea si-a capetatu unu picu de infruntare meritata?

Nu! Pentruca acêst'a, dâca nu i-a venitu la socotêla recunóscearea adeverului, si nici materialu de satirisatu n'a aflatu, a avutu prudentia a tacé.

Au in fine dâca din cuprinsulu discursulu meu?

As't'a nu o cutêza, pentruca discursulu este in man'a publicului, si se teme ca nu i-aru crede nici chiaru cei mai adicti adoratori.

Trebuie se fia altu motivu dâca. Dlu Babesiu comunica presumitulu isvoru — referat'a diariulu „Hon“ despre pertractarea cestiunei in sinulu comisiunei financiari.

Unu simplu moritoriu inse, unu omu cu minte liniscita, seriosu, care nu cêrca nodu in papura, nici chiaru in casulu de cum-va traducerea aru fi genuina, precum nu este — nu pôte aflá in referat'a citata basatu alarmulu dlui Babesiu.

Ce dice „Hon“? Dupa ce enarêza causele, pentru cari nu s'a primitu propunerea mea, trece la altu objectu si dice: „Felhozatván hogy ugyanezen szempontok alá esik a szebeni román fötanoda is“ etc. va se dica pe romanesc „Amintindu-se ca totu sub aceste consideratiuni cade si scôl'a superiôra romana din Sabiu“ etc.

Domnulu Babesiu, care fôrte bine scie cum-va terminulu „fötanoda“ „scôl'a superiôra“ nici in limb'a magiara nici in cea româna n'are nici o insemnatare, pentruca nu existe astufeliu de institutu nicairi in lume, ci pretotindinea terminulu „fö“ „superioru“ se intrebuintêza lângá numele unui institutu specialu care cá intregu existe si ca „inferioru“ „al“ p. e: „Fögyenasium“ facia de „algymnasium“ „gimnasiu superioru“ „gimnasiu inferioru“ „föredtanoda“ „alredtanoda“ „scôl'a reala superiôra“ „scôl'a reala inferiôra“ etc. — cercându nodu in papura, numai cá se póta trage institutulu nostru clericalu in combinatiune cu intentiunea sea resbunatôria — profitêza de unu terminu inventatu de domnulu Desseanu si eternisatu in protocolule sinodului Aradanu falsifica pre cuventulu „fö“ in „nagy“ si eschiamu in „bravo! arma escelenta! „scôla generala româna“ nu existe, cu ast'a nu potu agitá, dâca esista in protocolulu sinodului aradanu „scôla mare“ a lui Desseanu, in acêst'a se afla in teoria: gimnasiu cu 8 clase, scôla reala, scôla comerciala, academia de drepturi, scola agronomica, preparandia si „theologia“, — in Sabiu inca avemu din tôte aceste institutulu pedagogico-teologicu, hai sa-lu botezu „scôla mare“ apoi te uita la efectulu!

Dictum, factum, deliberatum!

Vedi asiá se facu articulu sensationali.

Dar' sa ierte dlu Babesiu, domni'a sea aru trebui se puna mai mare pondu pe cuvintele-si cele cu atâta arogantia si pretensiune aruncate in lume, — apoi pusetiunea, nu ce si-o arôga, dâca care factice o ocupa in biserica nâtra, cá membru alu sinodeloru, cousistorieloru delegatiuniloru si congresulu nostru bisericescu, ne îndreptatiesce ca nu numai se astepâmâ, dar' sa pretindemu dela densulu seriositatea si ingrigirea cea mai matura si scrupulôsa fatia de interesele nâstre bisericesci, ear' in cestiuni de natura delicata total'a infrenare a veninôsei sele limbe si preste tôte discretiune.

Scie bine d. Babesiu cum-va terminulu de „scôl'a generala din Sabiu“ este numai o gresiêla a raportorelui „Hon“ in locu de „scôl'a reala superiôra“ sasêca din Sabiu, — care numai din superficialitatea cu care tratêza raportorii straini causele nâstre provine, pentruca a cetitu domni'a sea si raportele celor-lalte diurnale din capitala, cari tôte a comunicatu pertractarea comisiunei financiari precum „Pester Lloyd“ „Pesti Naplo“ „Ellenör“ „Kelet népe“ „Nemzeti hirlap“ „Magyar Uj.“ és „Egyetértés“ etc. etc. si la loculu amintitu in tôte a fostu

vorba de scôla reala superiôra sasêca din Sabiu, — inse pre tôte le a ignoratu, numai unic'a gresiêla a lui „Hon“ o esplotêza.

Apoi dâca d-sea intr'adeveru se interesêza de o cauza atâtu de ponderôsa bisericesca, nu avé d-sea dâca dâca se informá din fonte siguru despre cauza? si acêst'a i erá fôrte usioru, ca in tôte diu'a convine cu ómeni cari lu puteau informu pe deplinu.

Ba dá! Inse nu acêst'a e lucru principalu la pretinsulu nostru conducatoriu, ci resbunarea si asta patima intr'atât'a lu orbesce in câtu, nu vede nici cause nici persône, apoi contându la credulitatea aderintiloru sei, pre cari i tiene in amagire cu frase mari, termini mistici, precum; „Noi scimur ce scimu, si potemu pentruca scimu ce scimu“, „am prevediutu noi acêst'a inca cu ani incainte, luati a mâna numai numerii cutari ai Albinei“, apoi „ni amu perdutu vederea ochiloru pentru natiune“, „scôl'a nâtra de 30 de ani“ Atâtea si atâtea mii de fl. amu câscigatu noi natiunei“ etc. nu se sfiesce a-si basá alarmatôriale asertiuni pre scornituri malitiôse numai cá se produca efectu.

Asiá a facutu si de astadata. Sentindu cumca reportulu din „Hon“ nu e de ajunsu cá pre acêl'a sa-si baseze reclamulu citêza nesce impregiurâri cari acolo de felu nu se cuprindu, — si cá se credia cineva ca elu trebuie se „scie ce scie“ se pune si specialisêza. Éca asiá:

„Comisiunea financiara luá fôrte satisfacuta la cunoscentia dechiaratiunea dlui ministru Trefort cumca va pune conditiunea neprimita de brasioveni si seminarului archidiecesanu subventionatu, — si dâca acêst'a conditiune nu s'aru primí i va detrage si acelu seminaru subventiunea acordata de M.-sea (cu 25 mii fl.) inca la 1863/4.“

Grava dechiaratiune, numai aceea e norocire cumca intrêga intregutia este o scornitura gôla.

Ministrulu Trefort n'a fostu de fatia cându sa pertractatu caus'a acêst'a in comisiunea financiara: asiá dâca n'a potutu face nici o dechiaratiune.

Caus'a subventiunei seminarului archidiecesanu n'a venitu pre tapetu; asiá dâca pretins'a amenintiare n'a potutu privi pre seminarulu archidiecesanu.

Fâra iêca ce a fostu: membrulu comisiunei fin. Moricz Pál spriginindu propunerea mea a motivatu-o si cu aceea, ca scôl'a reala superiôra din Sabiu inca e confessionalu si se subventionêza, la care i s'a reflectatu nu prin Trefort care n'a fostu de fatia, ci prin Tisza ca aceea esceptionalminte este asigurata in ast'a privintia pre 12 ani, cu anulu acêst'a espira acei 12 ani, si de aci incolo si sasiloru inca li se va pune conditiunea cunoscuta, carea decumva nu o voru primí li se va denegá si loru subventiunea.

Acêsta dechiaratiune apoi au comunicatu-o foile care mai ampla care mai manca, dupa cum au ajunsu a se informá flusturati de raportori, cari pândescu deputatii cându esu din comisiuni pre coridoru si abiá astêpta se scôtia din ei câte o scire care nu mai decátu o punu pre harthia si o tramitu la tipografia.

Dâca dlu Babesiu cá vechiu diurnalistu si fostu deputatu cunósce aceste apucaturi a raportoriloru si pre bine scie câtu pondu are se puna pre ele.

Ma scie elu si mai multu, scie bine adeca, cumca dotatiunea seminarului nici cându nu vine cá atare la bugetu, si cumca aceea proprie nici nu este dotatiunea seminarului ci a biserice carea se acopere din cele 100,000 fl. care in fia carc au se votêza pre sém'a biserice gr. or. precum se votêza 99 mii pre sém'a biserice gr. cath. 101 mii pre sém'a bis. reformate, si in proportiune cateva mii pentru cea unitaria si altele pentru cea israelita, — si este treb'a interna a bisericei a consistoriului cum

va distribui sum'a ce i se pune la dispoziune, dâca scie dlui si aceea cumca teologia nu se considera prin lege de scôl'a elementaria carei'a i face statulu concurentia, nici de scôl'a media carea este datoriu statulu se redice si pentru nationalitati, — si in fine dlui care din murgitulu diminetiei pâna la celu de sér'a, totu prin jurnalne spicuiesce negresitu a cetitu si aceea, ca cu ocaziunea pertractarei bugetulu ministeriului de culte in comisiunea financiara la positiunea „dotatiunea bisericele“ in care se cuprinde si a nâtra, deputatulu Wahrmann a facutu propunerea: cá din punctulu de vedere alu economisârei inaugurate sa se detrage si dela biserice 10%, — la care chiaru ministrulu Trefort s'a opusu dicându, cum-ca nu se pôte, pentruca clerulu si bisericele respective si mai cu sêma cea româna atâtu de reu suntu provideute materialminte, in catu, decumva aru fi posibilu dotatiunea acêst'a aru mai trebui urcata.

Acêst'a inse nu i-a venitu la socotêla si n'a luat scire de ea.

Reclamulu dlui Babesiu deci nebasandu-se pre adeveru este o insinuatiune malitiôsa, care nainteza celui'a ce-i cunósce si pricepe limb'a, dovedesce pre deplinu si intentiunea si dorint'a lui.

De-si se preface ca-i pare reu de nereesirea propunerei, totusi se vede din manier'a din espresionile dlui Babesiu, cumca s'aru fi superatu dâca reiesiea si-i pare bine ca asiá s'a intemplantu cum s'a intemplantu, ma chiaru reprôba pasulu meu.

Dar apoi dâca nu se aflá nimene in camer'a Ungariei care fatia de gimnasiulu din Brasiovu in situatiunea lui de astadi se pretinda dotatiunea receruta, cine aru fi strigatu ca „lipsesce omulu“? Totu acêl'a negresitu, care cu ocaziunea infiintiarei universitatiei din Clusiu strigá „ca nu este omulu“ in dieta — pentruca densulu nu erá acolo cu tôte ca atunci mai erau inca baremu doi ómeni, pre cari si elu i stimêza, dnii Mocionesci.

Dar tôte aceste trêca ducase, — este inse altu reu in fapt'a dlui Babesiu, a cârui urmâri nu se potu prevedé.

Este sciutu adeca, si o scie si dlu Babesiu fôrte bine, cumca guvernulu ungrescu a avutu scire din capulu loculu despre subventiunea dela Bucuresci a gimnasiulu nostru din Brasiovu, inse nu numai i-a datu pace, ci inca a si medilocitu administrarea ei la loculu seu, si numai impinsu de opiniunea publica magiara, produsa prin insinuarea jurnalistic'e, carea numai cu ocaziunea desbateri asup'r'a acêstui objectu in camer'a Romaniei a devenitu la cunoscentia ei a fostu silitu se interdica primirea subventiunei, — pentruca jurnalistic'a magiara pretindea si pretinde fâra diferentia de colóre politica — guvernulu tare fatia de nationalitati si guvernulu i vine bine la socotêla a se aretá tare.

E bine! dlu Babesiu nu este multiamitu cu atâta taria?

Este prudente, este lucru romanesc a nu trage contu la impregiurâri, si in torintele acêstu irresistibleu in molochulu acêstu nesatiôs a mai aruncá si alte institute nationali?

Au scie dlu Babesiu ce face au nu scie!

De cum-va scie? este peccatosu.

De cum-va nu scie? este de compatimitu, inse fia-care din acei ce-i vedu poticnirile are datorintia a-lu infrená in orbi'a sea, pentruca daun'a cade in cont'a natiunei.

Fapt'a d-sele este o denunciatiune.

Si acêst'a este caus'a pentru care mi-amu tienutu de cea mai santa datorintia a parasí tacerea fatia de elu, care avendu arm'a cea mai potinto la dispusetiune, pre toti cari au cutezatu a aflá vr'o gresiêla in faptele d-sele i-a trasu in noroiu.

Parteniu Cosm'a.